

УДК 006.015.5

СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Савіцький А.В.

Хмельницький національний університет

У статті розглянуті основні поняття стандартизації та сертифікації та її зв'язок з управлінням якістю продукції. Для того, щоб визначити головні переваги за допомогою яких стандартизація та сертифікація здатна впливати та формувати якість на основі проаналізованих думок вчених автором були виділені функціональні характеристики стандартизації та сертифікації продукції. За допомогою наведених характеристик показано значення стандартизації та сертифікації у підвищенні якості продукції підприємства. На основі здатності функціональних характеристик впливати на процеси якості продукції на рівні підприємства було виокремлено взаємозв'язок стандартизації та сертифікації, який здатен формувати роль та місце даних процесів у формуванні якості продукції підприємства.

Ключові слова: стандартизація, сертифікація, управління якістю, якість продукції підприємства

The article is about main points of standardization and certification and it's connection with production quality management. In order to define the main advantages of standardization and certification, with the help of which the processes of standardization and certification can create and make influence on product quality, according to the researchers' thoughts analysis basis there were allocated the functional characteristics of production standardization and certification. Also with the help of emphasized characteristics there was shown the meaning of standardization and certification in the enterprise's production quality increasing. According to the meaning of the functional characteristics and their influence on the product quality processes on the level of enterprise there was emphasized a connection between standardization and certification, which make a right place and role of these processes in making enterprise's product quality.

Key words: standardization, certification, quality management, the enterprise's production quality.

Актуальність проблеми. З розвитком ринкової економіки та економічних відносин, якість продукції набуває роль важливого чинника,

який здатен впливати на рівень всіх сфер життя, які пов'язані з суспільним відтворенням. На сьогодні, якість продукції, є одним з невід'ємних елементів становлення господарської діяльності підприємства, виходу на іноземний ринок та підвищення рівня життя населення. Якість відображає всі сторони підприємницької діяльності, що на сучасному етапі розвитку дуже важливо для вітчизняних підприємства в умов інтеграції до Європейських структур та приналежності до СОТ. Згідно вимог, які ставить сьогоднішня перед вітчизняними підприємствами в сфері якості, слід чітко виділяти поняття стандартизації та сертифікації продукції, як обов'язкового інструменту приведення якісних характеристик до вимог відповідності Європейських стандартів та їх підтвердження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання управління якістю, стандартизації та сертифікації продукції досліджували в своїх наукових працях такі науковці та дослідники як Агеєв Є.Я., Лойко Д.П., Вотченікова О.В., Удовіченко О.П., Топольник В.Г., Шаповал М.І., Болотніков А.О., Кривошеков В.И., Морозов Ю.Д., Котляр М.А., Проскура В.Ф., Сімонова І.В., Буряк Р.І., Блащук Т., Кислицин В.О., Куйбіда М.С., Бутко М.П., Горбонос Ф.Н., Дятлова В.В., Орехов С.М., Іванець М.Я., Семенов Г.А., Орехов С.М. та ін.

Водночас невирішеними раніше питаннями даної теми залишається виокремлення основних характеристик стандартизації та сертифікації продукції, які здатні впливати на управління якістю продукції підприємства в сучасних умовах.

Метою роботи є виділення ролі стандартизації і сертифікації продукції, як рушійного інструменту управління якістю продукції підприємства та обов'язкової умови на шляху до її поліпшення.

Викладення основного матеріалу дослідження. За часів командно-адміністративної системи поняття якості продукції оберталось тільки навколо позиції виробника, на сучасному етапі розвитку дане питання чітко торкається всіх понять, які пов'язані з задоволеннями вимог споживачів. Зі вступом в СОТ для вітчизняних підприємств відкрилися не тільки нові можливості та перспективи для розвитку всіх сфер своєї діяльності, а і підвищення якісних характеристик продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів та правил ведення міжнародної торгівлі згідно СОТ. Тому, засвоєння нових ринків збуту вітчизняної продукції саме по

собі пов'язане з питання управління якістю продукції на підприємстві [3, с.55].

Стандартизація та сертифікація продукції є різнобічним та багатограним поняттям, яке потребує загального обґрунтування щодо сфери якості продукції. На думку автора, різні автори та вчені по різному трактують дане поняття формуючи різні твердження, які дозволяють простежити основні особливості та закономірності, за допомогою яких і можна виокремити загальну тенденцію та сформулювати важелі впливу на управління якістю продукції підприємства. Тому, для того, щоб зрозуміти головну роль стандартизації та сертифікації в управлінні якістю продукції, необхідно дослідити різні думки вчених, науковців та дослідників.

Для початку розглянемо поняття стандартизації продукції.

Стандарт – це документ, який видається та затверджується спеціальним органом влади та слугує для постійного використання. В документі містяться правила та характеристики, які спрямовуються для досягнення певних результатів в сфері якості. Дані документи переважно використовуються виробниками та споживачами, які стикаються з певним колом проблем, які можуть бути вирішені за допомогою вимог вказаних у стандартах якості, що базуються на результатах техніки, науки, світового досвіду тощо. [7, с.39]. Також, стандарт може містити вимоги щодо термінології, позначок, маркування, етикетування та пакування, які застосовують до певних видів продукції [8, с.335].

Згідно закону України «Про стандартизацію» метою стандартизації в Україні є забезпечення безпеки для життя і здоров'я людини, тварин, рослин, а також майна та охорони навколишнього середовища, створення умов для раціонального використання усіх видів національних ресурсів і відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню, сприяння усунення технічних бар'єрів у торгівлі [1].

Згідно з думки Куйбіди М.С. стандартизація проводиться на рівні компанії (стандарт підприємства), групи компаній (стандарт концерну), міністерства (галузевий стандарт), національному (наприклад, національний стандарт України), регіональному (наприклад, Європейський стандарт), міждержавному (наприклад СНД) та міжнародному (міжнародний стандарт) рівнях. Науковець трактує понят-

тя стандартизації, як зштовхування інтересів різних сторін суспільства, а саме виробників, споживачів, торговельних правил, територіальних структур, та спільних підприємств, які керуються тим, що в процесі своєї діяльності їм потрібно опиратись на певні загальні правила та вимоги, що дозволять врегулювати ряд важливих питань, а особливо питань з якості промисловості продукції. Розробка таких правил та вимог у вигляді стандартів перш за все опирається на розвиток техніки, світового досвіду, науки та уникнення від'ємних показників виробничих процесів [7, с.39].

Виходячи з цього, на думку Топольника В.Г. та котляра М.А., стандартизація виступає найбільш дієвим елементом наукового прогресу, що несе в собі покращення якості продукції на основі скорочення затрат на раціональне використання ресурсів підприємства щодо виготовлення того чи іншого виду продукції. Вчені вважають, що стандартизація слугує для багаторазового застосування і являється сукупністю вимог, виконання яких створює можливість вирішення наявних задач, які пов'язаних з підвищенням рівня відповідності потрібним параметрам [9, с.62-65].

Кислицин В.О. розглядає стандартизацію в двох аспектах, таких як:

- сукупність нормативно-технічних документів в яких вказуються прогресивні вимоги щодо виробництва продукції та які виконують функцію контролю за дотриманням цих вимог;

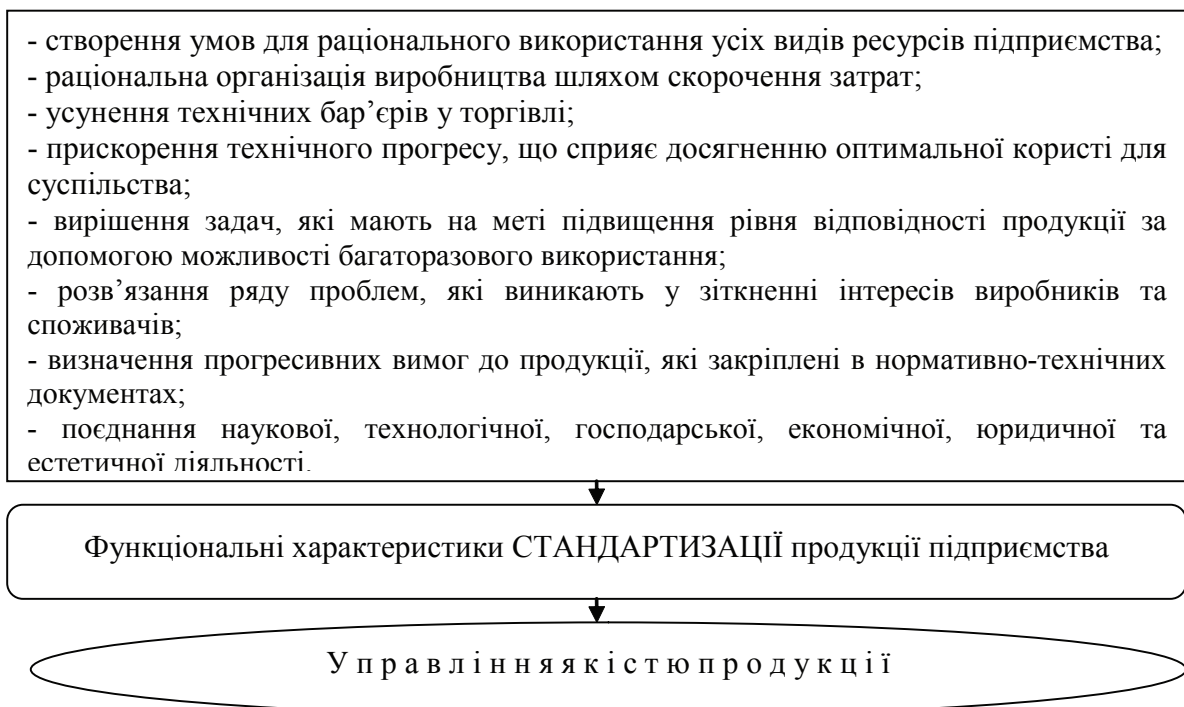
- це узагальнений результат науки та техніки, практичних експериментів, які спрямовані на максимальну користь для суспільства [4, с.72-73].

Дослідження Кислицина В.О. можна доповнити визначенням поняття стандартизації Кривощокова В.І. та Морозова Ю.Д., яке полягає в тому, що характерною рисою стандартизації є не лише розробка нормативно-технічної документації з якості продукції, а саме її привязка до законодавчої регламентації того, яка саме повинна бути промислова продукція [6, с.24-25].

Шаповал М.І. стверджує що головна роль стандартизації продукції полягає в тому, що даний процес покликаний поєднувати в собі наукові, технічні, економічні, юридичні, господарські, естетичні, традиційні, загальноприйняті аспекти розвитку згідно з уподобань споживачів, при цьому роблячи акцент саме на підвищенні вдосконалення процесу ви-

робництва та управління [10, с.6-7].

Беручи до уваги різні трактування та думки вчених, які стосуються поняття стандартизації та пов'язані з ним процеси дослідження якісних параметрів промислової продукції, на думку автора, слід виокремити ряд функціональних характеристик, які здатні впливати на управління якістю продукції вітчизняних підприємств (рис.1).

*Рис.1. Функціональні характеристики стандартизації в управлінні якістю продукції підприємства**

*складено автором на основі:[8, с.335];[9, с.62-65];[7, с.39];[4, с.72-73];[6, с.24-25]; [10, с.6-7]

Згідно рис.1, стандартизація відіграє важливу роль в управлінні якістю продукції шляхом врахування інтересів різних суб'єктів ринку. В подальшому, це дозволить спростити технічні бар'єри в торгівлі з розвитком науково-технічного прогресу, що підтверджує твердження про те, що процес покращення якості не може існувати окремо від впровадження нових технологій та розвитку науки, яка надає перспективу використання нових можливостей у досягненні тих чи інших потрібних характеристик та параметрів продукції, які зазначаються в стандартах. Тому, стандартизація виступає вагомим елементом забезпечення якості продукції, який полягає у встановленні норм та вимог щодо якості, її показників, методів, засобів та контролю.

Поряд з поняттям стандартизації, необхідно розглянути сутність та зміст поняття сертифікації продукції.

У літературі сертифікат визначається, як документ, який засвідчує, що вироблені товари відповідають відповідному на них стандарту [2, с.76].

На думку Куйбіди М.С., сертифікат на систему якості представляє собою документ, який здатен засвідчити потрібні вимоги для споживачів під час здійснення торгових операцій. Саме цей документ створений для того, щоб задовольняти ринок споживачів, які постійно висувають високі вимоги до якості та засвідчувати високу якість продукції. При постачанні того чи іншого виду продукції, постачальник повинен пред'явити для покупця сертифікат якості, щоб запевнити його у відсутності браку, дотримання всіх технічних параметрів під час виробництва, які в подальшому будуть відображатися на експлуатації виробу [7, с.46].

В Україні діє державна система сертифікації продукції – **Система УКРСЕПРО**. У даній системі проводиться як обов'язкова, так і добровільна сертифікація. Роботи в Системі УКРСЕПРО організовує Державний комітет України з питань технічного регулювання і споживчої політики – Держспоживстандарт України, який є Національним органом з сертифікації. Згідно з положень системи сертифікації УкрСЕПРО, сертифікація продукції – це процедура, за допомогою якої визнаний у встановленому порядку (уповноважений) орган документально підтверджує відповідність продукції, систем управління якістю, систем управління навколишнім середовищем, систем управління охороною праці персоналу та встановленим законодавством вимогам, що діють в Україні [11].

Болотніков А.О. вважає, що сертифікація продукції – є комплексом процедурних заходів, які повинні здійснюватись послідовно та систематично, опираючись на власні правила, управлінням і мають на меті підтвердження відповідності одиниць продукції визначеним вимогам та технічним умовам, які зазначені в стандартах. Дані процедури покликані гарантувати якісні параметри продукції шляхом контрольних випробувань та для їх підтвердження надавати сертифікат [2, с.76].

Топольник В.Г. та Котляр В.Г., як доповнення стверджують, що беручи до уваги те, що сертифікація здійснюється за визначеними процедурними правилами і являється єдиним достовірним доказом відповідності продукції якісним параметрам [9, с.101].

Кислицин В.О. у своїх дослідженнях стверджує, що для вітчизняних

товаровиробників сертифікацію здійснює третя сторона, яка засвідчує і доводить, що існує довіра до певного виду продукції, який відповідає стандарту або іншому нормативному документу і засвідчується виданням сертифіката на якість, який означає, що якість підтримується на відповідному рівні [4, с.94-95].

Шаповал М.І. стверджує, що на сьогодні сертифікація продукції являється одним з найважливіших механізмів управління якістю продукції, який виходячи з об'єктивної оцінки третьої сторони може надати для споживача не тільки підтвердження про її придатність та якість, а і безпеку, екологічність та конкурентноздатність [10, с.79].

Всі наведені вище думки, можна доповнити тим, що сертифікація відіграє значну роль у захисті споживачів від неякісних та небезпечних товарів, які надходять на вітчизняний ринок. Для захисту прав споживачів діє Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.12.93 №3682-ХІІ., де чітко вказується заборона продажу товарів, які підлягають сертифікації, але не є марковані знаком відповідності. Також іншою нормативною базою сертифікації є Декрет кабінету міністрів «Про стандартизацію та сертифікацію» від 10.05.93 №46-93 та державні стандарти України [11].

Виходячи з вище наведених досліджень, які стосуються сертифікації та пов'язаних з нею понять якості продукції, на думку автора, також, важливим є виокремлення функціональних характеристик сертифікації, які здатні впливати на управління якістю продукції вітчизняних підприємств (рис.2).

Згідно з рис.1., слід зазначити, що стандартизація є не тільки достовірним засобом підтвердження якості продукції, а і вдалим інструментом її управління, так як за допомогою підтвердження сертифікату відповідності виробником споживач може бути впевненим щодо повного дотримання вимог якісних параметрів, які вказуються в стандартах. Крім цього, сертифікат відповідності запевняє споживача в безпечності, екологічності та дотриманні всіх вимог щодо майбутньої експлуатації виробу та виявлення браку. Виходячи з цього, можна вважати, що виробничий процес супроводжувався новітніми технологіями виходячи з сучасних вимог щодо розвитку модернізації підприємства та його виробничих потужностей. На думку автора, для вітчизняних

підприємства у сфері управління якістю продукції сертифікація є важливим інструментом її підвищення, що сприяє захисту національного товаровиробника та у випадку надходження іноземних товарів на вітчизняні ринки недопущення не якісних та небезпечних товарів.

- здійснення послідовно визначених процедурних заходів на основі контрольних випробувань параметрів та показників продукції і засвідчують достовірність даних заходів щодо доказу відповідності якості продукції;
- документальне підтвердження якості на основі законодавчо встановлених вимог одиниць продукції до вимог стандартів і технічних умов;
- гарантування якості продукції та надання сертифіката відповідності, який підтверджує можливість підприємства підтримувати її на відповідному рівні;
- розвиток науково-технічного прогресу на підприємстві;
- сприяння задоволенню інтересів споживачів та стимулювання національного виробника. та
- підтвердження безпечності, екологічності і конкурентоздатності продукції;

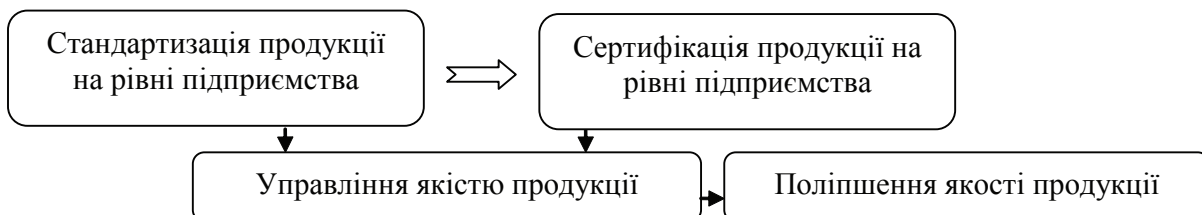
Функціональні характеристики СЕРТИФІКАЦІЇ продукції підприємства

Управління якістю продукції

*Рис.2. Функціональні характеристики сертифікації в управлінні якістю продукції підприємства**

*складено автором на основі:[11];[2, с.76];[10, с.101];[4, с.94-95];[11, с.79]

Виходячи з вищенаведених досліджень, слід зазначити, що стандартизація і сертифікація продукції є не тільки необхідним та важливим інструментом управління якістю продукції, а і обов'язковою умовою її поліпшення (рис.3.).

*Рис.3. Роль та місце стандартизації та сертифікації в управлінні якістю продукції підприємства**

*складено автором на основі:[7, с.40];[4, с.98]

Згідно, рис.3., на думку автора, стандартизація та сертифікація тісно пов'язані між собою за допомогою прямого взаємозв'язку, який полягає в тому, що сертифікація здатна доповнювати стандартизацію, а сертифікація не може окремо існувати без стандартизації. Тому, саме

поєднання та взаємозалежність цих двох процесів і здатні за своїми результатами створювати ті умови, які і впливають на управління якістю продукції підприємства сконцентровуючи основну направленість на її підвищенні.

Висновки. Отже, виходячи з проведених досліджень, можна стверджувати, що стандартизація і сертифікація є необхідними та вагомими інструментами управління якістю продукції підприємства, які за допомогою свого взаємозв'язку здатні здійснювати вагомий вплив на виробничі процеси підприємства та є необхідною умовою його розвитку виходячи з сучасних вимог, які ставить перед вітчизняними товаровиробниками ринкова економіка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «про стандартизацію» від 20.06.2001 р.
2. Болотніков А. О. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К.: МАУП, 2005. – 144 с.
3. Бурбела О.В., Шалагай Ю.О. Розвиток систем управління якістю продукції в Україні/ О.В. Бурбела, Шалагай Ю.О.// Економічний простір. - №49. – 2011. – с.55-60
4. Кислицин В.О. Розвиток систем управління якістю на підприємстві: моногр./ В.О. Кислицин; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – 188 с.
5. Котляр М.А. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: навчальний посібник / В.Г. Топольник, М.А. Котляр. – Львів: «Магнолія – 2006», 2009. – 212 с.
6. Кривошеков В.И., морозов Ю.Д. Менеджмент: теория и практика управления качеством продукции. – Днепропетровск: «Наука і освіта». – 2004. – 264 с.
7. Куйбіда М.С. Удосконалення управління якістю на підприємствах та організаціях: Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. – 160 с.
8. Орехов С.М. Стандартизація: поняття, принципи, адміністративно-правове регулювання/ С.М. Орехов// Митна справа. - №5 (77). – 2011. – с.334-338
9. Топольник В.Г., Котляр М.А. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: навчальний посібник / В.Г. Топольник, М.А. Котляр. – Львів: «Магнолія – 2006», 2009. – 212 с.
10. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації: підручник. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. – 174 с.
11. Сертифікація продукції і систем управління якістю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - <http://www.apau.com.ua/ukr/484/485.html>